

NOOD AAN BETONSTOP BEHOUD VAN DE NIET-V

Natuurpunt lanceert Betonrapport voor Vlaamse steden en gemeenten

In Vlaanderen verdwijnt er elke dag 6 hectare onder het beton. In geen enkele Europese regio wordt zo kwistig met open ruimte omgesprongen. Dat dreigt onze regio haast onleefbaar te maken: steden als hitte-eilanden, gebrek aan infiltratiemogelijkheden voor water, piekafvoer bij onweersbuien, verbrokkeld landschap zonder streekidentiteit en natuurgebieden herleid tot snippers, veel fileleed, torenhoge infrastructuurkosten en een ongezonde leefomgeving tot gevolg. Geheel terecht heeft de Vlaamse regering de intentie uitgesproken – tot op dit ogenblik zonder harde maatregelen om het te realiseren – voor een betonstop tegen 2040. Om die vrome intentie waar te maken zal elke overheid en elk gemeentebestuur de komende legislatuur inspanningen moeten leveren. Met het betonrapport wil Natuurpunt het probleem in kaart brengen per gemeente en de Natuurpunt-afdelingen en bewuste burgers handvaten geven om hier concreet rond te werken.

Natuurpunt Oost Brabant maakt hiervan een prioritair werkingsthema dat in eerste instantie perfect gekoppeld kan worden aan de lopende campagne: Robuuste valleisystemen voor klimaatbuffering en versterking biodiversiteit.

Waar wordt het meeste bijkomend beslag gelegd op onbebouwde ruimte en wordt er het meest verhard? En waar wordt nu reeds een aanzet gegeven om de betonstop om te zetten in de praktijk? Natuurpunt heeft de cijfers voor het eerst op gemeenteniveau berekend en gebundeld in een betonrapport.

Natuurpunt verwerkte officiële datasets, aangeleverd of berekend door het VITO (Vlaamse Instelling voor Technologisch Onderzoek), op basis van het Ruimtemodel Vlaanderen. De cijfers zijn identiek aan de sets die de Vlaamse overheid gebruikt en beslaan de periode 1985-2006. Het merendeel ervan is online beschikbaar (BELSTAT, AGIV,...). Natuurpunt heeft de volledige dataset die hiervoor gebruikt werd ter beschikking gesteld.

Almaar meer beton per inwoner

Sinds 1985 nemen we per Vlaming almaar meer ruimte in. Terwijl we spaarzaam moeten zijn met de niet-bebouwde ruimte en daarom dichter bij elkaar moeten gaan wonen en een halt toeroepen aan ruimteverspilling, doen we nu nog steeds het tegenovergestelde. De Vlaamse leefdichtheid daalde van 36 naar 25 inwoners per hectare. Slechts 45 van de 308 gemeentes in Vlaanderen slaagt erin om de omslag te maken naar verdichting, ondanks trends op de woningmarkt als appartementisering, groepswooningbouw en compacter bouwen voor kleiner wordende gezinnen.

Provincie Antwerpen verhardt het meest, Limburg drijft betonsnelheid als enige nog verder op

De betonsnelheid ligt het hoogst in de provincie Antwerpen. Een kwart van het nieuwe beton dat de afgelopen 10 jaar in Vlaanderen gestort werd, kwam in Antwerpen terecht. Oost- en West-Vlaanderen vormen de rest van de beton-top 3. Voor Oost-Vlaanderen ligt het zwaartepunt in het noorden van de provincie, met name in het Meetjes- en Waasland.

Limburg heeft momenteel de laagste verhardingsgraad van Vlaanderen (12,6 procent).

Maar er lijkt weinig ambitie om dat zo te houden: de provincie springt de laatste jaren almaar kwistiger om met de resterende open ruimte. In 2016 liet Limburg als enige provincie een stijgende betonsnelheid optekenen ten opzichte van het gemiddelde uit de voorbije tien jaar. Wat die trend nog zorgwekkender maakt: meer dan de helft van de bijkomende bebouwing wordt gerealiseerd op plekken waar dat niet aan te raden is (bijvoorbeeld in slecht bereikbaar of overstromingsgevoelig gebied).

NU VERHARDE RUIMTE NU

Vlaams-Brabant: uitgangssituatie iets beter

In Vlaams-Brabant – nochtans het hart van de Vlaamse Ruit – verdwijnt 0,8 hectare open ruimte per dag. Daardoor is de uitgangssituatie iets beter om in de provincie Vlaams Brabant de betonstop te realiseren tegen 2040.

De oostelijke en westelijke helft van Vlaanderen zijn sterk gescheiden door de verstedelijking op de as Antwerpen-Brussel, langs de A12 en E19. De enige 'open kier' of corridor die de open ruimte van beide gewestdelen nog verbindt, situeert zich ter hoogte van de gemeente Meise. Het is belangrijk deze open ruimtekier te vrijwaren.

Ook in Vlaams-Brabant zijn er belangrijke uitdagingen om tot een kwaliteitsverbetering van de bebouwde omgeving te komen en om de resterende open ruimte te bewaren en te versterken. Heel wat open ruimte is immers momenteel bedreigd: bijna 10.000 hectare zou volgens de geldende principes uit het verleden in de praktijk nog bebouwd kunnen worden in de toekomst. Dit laten invullen betekent dat ook hier het hek van de dam is. Schrappen van woonuitbreidingsgebieden en slecht gelegen bouwgronden die een verdere aantasting van de open ruimte meebrengen, zal daarom een prioriteit moeten worden voor alle Vlaams-Brabantse gemeentes. Ook de aansnijding en versnippering van de open ruimte in het buitengebied door verharding van de laatste landwegen en verspreide agrarische nieuwbouw zullen moeten aangepakt worden.

*Rechtgetrokken rivier met onnatuurlijke oevers. Valleien dienen zoveel mogelijk gevrijwaard worden van verharding met het oog op waterberging en -retentie in tijden van klimaatverandering.
Foto Eric Malfait*

NOOD AAN BETONSTOP BEHOUD VAN DE NIET-V

Fig. 1 - BETONTOESTAND – indicator 'ruimtebeslag' (% totale oppervlakte), per gemeente (2013)

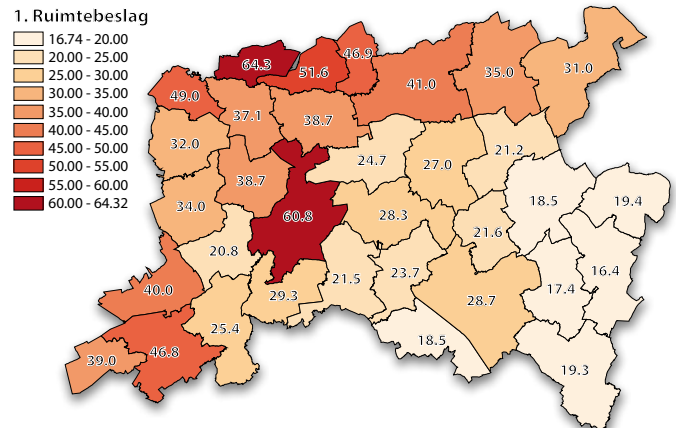

Fig. 2 - BETONTOESTAND – indicator 'verhardingsgraad' (% totale oppervlakte), per gemeente (2012)

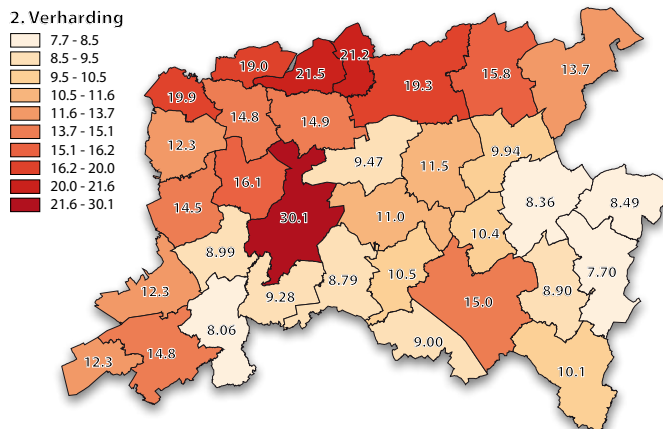

Fig. 3 - BETONEVOLUTIE – indicator 'betonsnelheid' (m²/dag), gemiddelde per gemeente (2005-2015), met 'verharders' (rode tinten) en 'ontharders' (groene tinten)

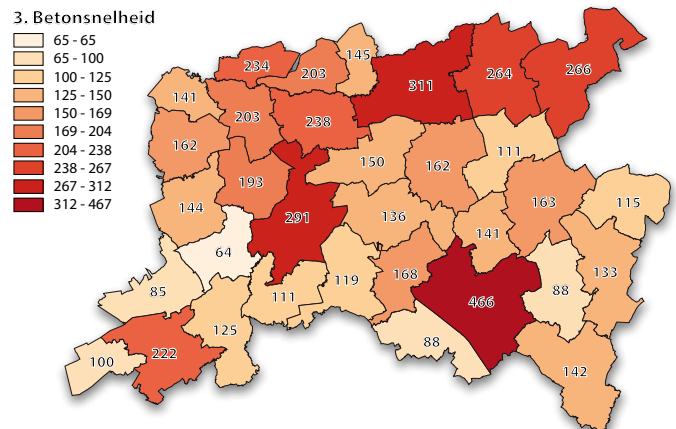

Fig. 4 - BETONEVOLUTIE – indicator 'leefdichtheid' (inwoners/ha bebouwde oppervlakte), evolutie per gemeente (2005-2015), met verdunners (rode tinten) en verdichters (groene tinten)

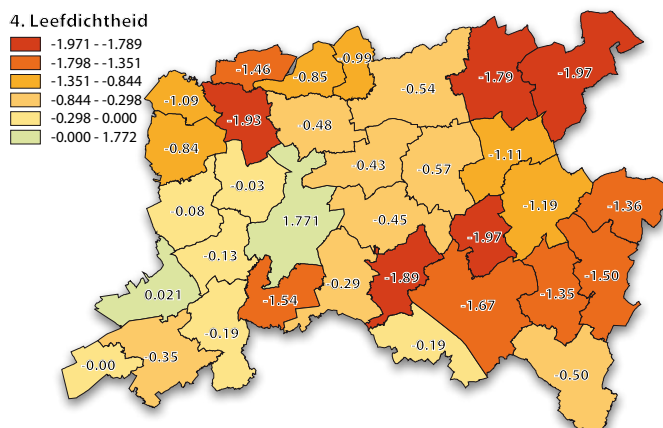
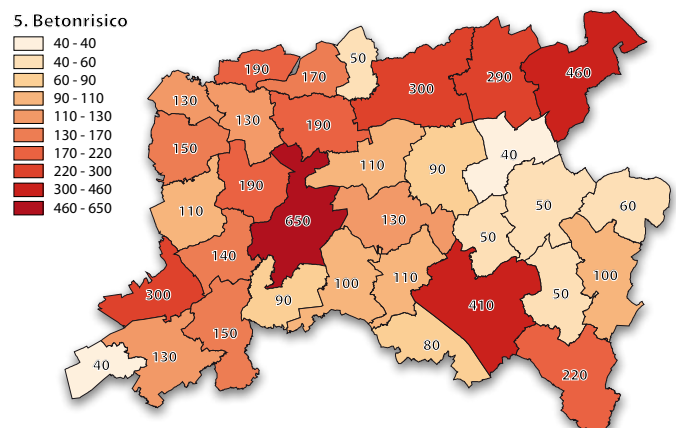

Fig. 5 - BETONTOEKOMST – indicator 'betonrisico' (ha), per gemeente (2013)

NU VERHARDE RUIMTE NU

4 delen van de oplossing

Schrap overbodige bouw- en ontwikkelingsgronden

Met de betonstop wil Vlaanderen geen nieuwe open ruimte meer aansnijden in 2040. Vooraleer het zover is, kan nog 22 500 ha extra ruimte ingenomen worden. Maar in het verleden werd door de overheid nog veel meer bouwgebied afgebakend: 80 000 hectare. Die oppervlakte zullen we niet nodig hebben om de stijgende bevolking op te vangen. En het zou een ramp zijn om ze aan te snijden. Het overtollig aanbod bedraagt momenteel 57 500 hectare. Die oppervlakte moet geschrapt worden, anders is het risico reëel dat ze toch wordt volgebouwd. Gronden met een hoog risico op overstromingen (signaalgebieden), woonuitbreidingsgebieden (WUGs), waardevolle natuurgebieden en bossen en gave landschappen moeten het eerst geschrapt worden. In het bijzonder dienen de valleien gevrijwaard van verdere verharding. Willen we de valleien hun rol laten spelen als klimaatbuffers, dan moeten ze als een samenhangend geheel kunnen functioneren met valleibreed ruimte voor water en ruimte voor de rivier.

Eigenaars van zulke gronden moeten vergoed worden. Uit onderzoek blijkt dat dit (zelfs bij een schadevergoeding van 100% die recent afgesproken werd) 4 miljard euro goedkoper is dan de kost van het niets doen met business like usual en een volgebetonnerd Vlaanderen.

Verdicht

We zullen efficiënter moeten omgaan met de ruimte die we innemen. In Vlaanderen zijn er veel mogelijkheden om ruimte die nu al ingenomen en aangesneden is, efficiënter in te richten, met extra woon- en werkplekken, op goed bereikbare plaatsen zonder bijkomend ruimtebeslag. Daar zal de nodige creativiteit voor nodig zijn: architecten en projectontwikkelaars hoeven dus zeker niet te vrezen voor hun job na 2040.

Door dorpskernen en stadskernen te versterken, krijg je opnieuw een voldoende grote schaal om winkels, cafés en lokale verenigingen te laten floreren – of openbaar vervoer te onderhouden. In breed uitgesmeerde verkavelingen is de bevolkingsdichtheid te laag en dreigt vereenzaming en isolatie.

Hou het betaalbaar

Hoewel de betonstop zich op lange termijn terugbetaalt, is er op korte termijn budget nodig om de nodige instrumenten – zoals het schrappen van overtollig aanbod aan bouwgronden – te financieren. Dat is een investering in de levenskwaliteit van de Vlaming. De Vlaamse overheid moet dan ook de nodige budgetten voorzien om de betonstop uit te voeren zoals gepland. Een deel van dat budget kan alvast komen uit de planbaten: een heffing op de meerwaarde die je krijgt door elders hoger te mogen bouwen of wanneer toch nog op één plaats uitzonderlijk een nieuwe grond moet aangesneden worden. Op die manier kan de betonstop zichzelf betalen, ook op kortere termijn.

Start lokaal

De betonstop is een opdracht voor elk bestuur en elke gemeente. In totaal is er 57.500 hectare overtollig aanbod van bouwgebied. Elke gemeente en elk bestuur, zowel landelijke gemeentes als centrumsteden, zullen inspanningen moeten leveren. Met het cijfermateriaal uit het betonrapport kan elk gemeentebestuur aan de slag om afwegingen te maken die zorgen voor een duurzame en leefbare ruimtelijke ordening. Waar kan er verdicht worden? Welke woonuitbreidingsgebieden worden beter geschrapt?

Betonstop van intentie naar realisatie

Mobilisatie van Natuurpunt Oost-Brabant en haar afdelingen in elke gemeente

Het is goed dat de Vlaamse regering de intentie en de ambitie geformuleerd heeft om tot een betonstop te komen. Het formuleren van een intentie is één, maar verandert op zich niets aan de inertie en het voortschrijdend ruimtebeslag. Niets verandert zonder dat hiertoe een krachtig beleid ontwikkeld wordt. Dat betekent: de Vlaamse regering moet het noodzakelijk beleidsinstrumentarium met het nodige budget ter beschikking stellen, en elke overheid en elk gemeentebestuur moet bij elke beslissing de consequenties qua ruimtebeslag, betonstop en ontharding mee in de beslissing opnemen. De gemeenten spelen hier een cruciale rol. Daar worden in eerste instantie de omgevingsvergunningen afgeleverd die al dan niet tot een verdere betonnering aanleiding geven. De realisatie van de betonstop zal geen 'wandeling in het park' worden en zal veel politieke moed en doorzetting vereisen, ook al weten we nu dat dit absoluut nodig is en niets doen een veelvoud kost van nu krachtige maatregelen nemen. De baten zullen zeer ruim zijn, én op vlak van leefbaarheid, van mobiliteit, van klimaataanpak en -buffering, van integraal waterbeheer, van beleefbaarheid en van biodiversiteit.

Het is de rol van de milieubeweging om zowel regionaal als op gemeentelijk niveau dit elke dag opnieuw onder de aandacht te brengen en de gemeentebesturen op de onvermijdelijkheid en de onafwendbaarheid van concrete actie en aanpak te blijven wijzen. Natuurpunt Oost-Brabant, Regionale Vereniging Natuur en Landschap, zal de regionale werking rond de betonstop als een prioriteit opnemen en hier samen met de verschillende aangesloten Natuurpunt-afdelingen in elke gemeente aan werken. In eerste instantie zullen we dit koppelen aan, en integreren in de lopende campagne 'Robuuste valleien als klimaatbuffers en dragers van biodiversiteit'. Bij de afsluiting van deze campagne kunnen we naadloos overgaan naar een campagne rond de betonstop en het vrijwaren, versterken en kwaliteitsvol invullen van de open ruimte tot een duurzaam open ruimtesysteem dat een antwoord biedt op de uitdagingen voor de toekomst zoals de klimaat- en biodiversiteitscrisis.